

SEGUR

La frontera des de la Catalunya Nord

JOAN BECAT

La dinàmica pròpia de les Comunitats Econòmiques Europees ha afavorit l'emergència d'algunes regions, especialment quan es trobaven polaritzades per una gran ciutat, per una metròpolis regional (en el sentit geogràfic o econòmic de la paraula).

Les regions transfrontereres

Quan aquestes regions s'estableixen per sobre d'una frontera interna a la Comunitat europea, es veuen confrontades a tota una sèrie d'entrebancs i de problemes concrets que van a l'encontre de llur formació i enfortiment. Després de trenta anys de Mercat Comú, la major part d'aquests problemes no es troben resolts i l'existència

de regions transfrontereres en va secretar de nous, tot i que els estats no es preocupen de resoldre. A més de les raons econòmiques que esmentarem més endavant, i de finalitats polítiques evidents, l'Acta única del 1992/1993, sembla tenir com a objectiu principal de fer moure els estats per resoldre d'una vegada tots els entrebancs que van mantenir i de vegades reforçar les fronteres, independentment de la desaparició dels drets aranzelaris: controls de sanitat dels productes, llicències d'importació, cobrament d'impostos i taxes, contingents, estadístiques, etc, quan no es tracta en realitat de pràctiques destinades a limitar la competència.

Aquests problemes de les regions transfrontereres entre Catalunya Nord i el Principat, vénen de l'absència de coordinació dins les infraestructures i l'ordenació dels territoris, de banda i banda de la ratlla: comunicacions ter-

El Castell de Perpinyà, símbol emblemàtic de Perpinyà

restres i hertzianes, política territorial, finançaments desfasats o només unilaterals, falta de repartició de les càrregues i costos dels projectes d'interès comú, obligació per les regions de fronteres d'inserir-se dins les polítiques territorials dels estats sense que es tingui en compte les relacions o l'existència de les regions veïnes de l'altre estat, falta d'estructures de concertació dels decidors, etc.

Unes altres dificultats, més difícils de superar vénen de les diferents situacions de cada regió dins els seus respectius estats: per exemple les competències diferents entre regions franceses i un land alemany, una província belga o una comunitat autònoma espanyola, o bé la diferent inserció dins les zones estatals a accions prioritàries, o encara la diferència dels nivells econòmics. Cal dir que de vegades és Europa mateixa qui crea aquestes dificultats. Aquí mateix, Catalunya i Llenguadoc-Rosselló es troben en disharmonia i difícilment podran fer dossiers comuns prop dels fons estructurals europeus només perquè són col·locats en classes diferents del FEDER o del FEOGA. Per fi, i per quedar amb temes més importants, hi ha tota la problemàtica dels treballadors transfronterers, confrontats amb tota una sèrie de problemes concrets de difícil solució, ja que els estats no fan res per facilitar les

coses: legislacions diferents, sistemes socials, tributaris o de protecció del treballador de vegades contradictoris, als quals s'afegeix sovint una absència de jurisprudència.

Malgrat totes aquestes desgràcies -que es podrien evitar o alleugerir si es volia, i d'això es tracta d'ara endavant-, es pot veure que al llarg de les fronteres interiors europees es formen conjunts transfronterers, de vegades a cavall d'una frontera amb un país tercer, com Suïssa. Podríem citar la regió basilense entre Suïssa, França i Alemanya, la regió Alsàcia-Baden, o bé entre l'est de França i Saar, o entre nord de França i Bèlgica, entre els Països Baixos, Alemanya i Bèlgica.

Hem de saber que ens esperen moltes traves si volem crear una euroregió catalana. No són insuperables, però sovint haurem d'imaginar aquí mateix les solucions, car els models de les altres regions són específics o ells mateixos incomplets. Ara bé, la situació nova, d'aquí uns anys, obligarà als estats, a les regions i a la Comunitat europea d'enfrontar-s'hi i trobar solucions. Aquestes seran probablement inspirades per iniciatives concretes transfrontereres, i generalitzades. Tenim, doncs, grans oportunitats i camp per córrer. Les iniciatives novadores -i a hores d'ara mai proposades a Europa- de Cervera i Portbou van per aquest camí.

L'oferta turística d'una regió transfronterera

La supressió de les barreres internes europees

Malgrat la supressió dels drets aranzelaris i uns quants avenços cap a un mercat únic, la construcció europea ha topat contra les fronteres dels estats, que encara s'imposen. Però això s'acaba. La dinàmica de l'Acta única, començada l'any 1985 amb el Llibre blanc i una campanya d'opinió, i que culminarà després del 1992, afectarà molt la nostra frontera.

En efecte, s'hi sumaran dos processos: d'una banda, el final del període transitori de l'entrada d'Espanya al Mercat Comú, és a dir el primer any sense duanes; d'altra banda, la primera etapa de realització de l'Acta única europea. Serà un canvi fort, que facilitarà la constitució d'una euroregió catalana, que anirà més enllà de Catalunya, fins a Tolosa, Montpeller, Saragossa i el País Valencià.

Ara bé, les comarques a prop de la frontera no se'n beneficiaran forçosament. Segons la Comunitat europea, la supressió de la barrera entre estats aportarà molts avantatges, els uns perquè ens estalviarem despeses inútils que avui dia paguem; els altres, pels guanys deguts al mercat únic i a l'increment econòmic previst.

Ara bé, no són ni les mateixes persones i els increments beneficiaran el conjunt dels estats i dels seus ciutadans, i sobretot a les regions més actives i desenvolupades. Els danys i el preu del canvi el pagaran bàsicament les regions frontereres i les activitats que vivien del fet fronterer.

El primer bloc d'avantatges potencials el constitueixen les economies que resultaran de la supressió de les fronteres interiors a la CEE. Per exemple el cost pagat pels consumidors i per les empreses cada vegada que uns productes passen una frontera. No es tracta només de taxes o drets de duana, sinó del cost que representen els intermediaris, el temps perdut pels tràmits i formalitats, pels controls, etc, i que repercuteixen sobre els preus. Es el cost directe de la frontera, la supressió del qual treurà ingressos i llocs de treball, públics i privats, tant a Catalunya Nord com a la província de Girona. Aquesta desaparició dels controls fronterers i de les formalitats administratives representa unes economies globals de tretze a vint-i-cinc mil milions d'ecus.

Hi cal afegir les pèrdues provocades avui dia per les limitacions dels mercats, com les diferències entre normes tècniques segons els estats, tant per la fabricació com per la comercialització dels productes. Per les empreses encaireix les fabricacions que, per un mateix producte, han de seguir regles i presentacions diferents. Hi haurà, doncs, economies d'escala tant per la producció industrial com pel negoci. I no cal menysprear les economies realitzades amb l'obertura dels mercats públics a la lliure competència. Aquest apartat representa divuit mil milions d'ecus d'economies potencials. Només aquest primer conjunt puja a quatre o sis bilions de pessetes, o sigui un guany considerable, equivalent a la cinquena part del PIB total espanyol.

Com a membres d'una mateixa nació, ens toca de ser més europeus que els altres

El segon bloc concerneix el salt endavant de la producció industrial, tant per l'impuls de les economies d'escala ja esmentades com per l'obertura real dels mercats, amb les creacions correlatives de llocs de treball dins la indústria i dins el terciari. Es clar que les creacions de nous llocs de treball no es farà automàticament a les zones afectades pels traumes laborals deguts a les supressions de les fronteres. Això dependrà de la salut econòmica de les regions, de llur capacitat de reacció -tant de les empreses com de les autoritats econòmiques i polítiques-, i de llur afany per aprofitar-se dels nous mercats transfronterers que s'aniran obrint. Tant Girona com Perpinyà seran dins l'ull del cicló, i ara per ara no es pot dir que els responsables nordcatalans es preocupin massa pel tema. Fins i tot, molta gent es pregunta si en tenen una clara consciència.

Monument als morts de Cervera i Portbou durant la primera guerra mundial, que existí a Cervera

Sabent que les regions frontereres interiors pagarien al preu fort el progrés de tots els europeus, sense poder potser recuperar-ne unes legítimes contrapartides, la Comunitat ha elaborat uns programes específics, ja pressupostats per aquest any. Són coneguts i clarament definits. Com sempre, hi participaran regions, comarques o municipis que tindran les informacions i unes quantes propostes preparades, i no els altres. Ja se sap que moltes de les regions frontereres són perifèriques i marginals, en tots els sentits dels termes. Entrar dins una circulació més fluida de la informació, dels productes i de les persones els costarà molt. En aquest aspecte, crec que tant Perpinyà com Figueres i Girona s'hi adaptaran

prou bé, per les raons que s'esmentaran més endavant.

En total, el guany de la supressió de les barreres internes a la CEE, segons els seus propis estudis, seria el 5% del producte interior brut europeu: dos-cents mil milions d'ecus, o sigui uns vint-i-set bilions de pessetes, és a dir un guany exactament equivalent al PIB anual espanyol.

D'altres regions transfrontereres ens ensenyen que, a la pràctica, es plantejen unes quantes qüestions concretes quan noves relacions apareixen. Cada vegada que una frontera s'afluixa, els lligams i les relacions de totes menes, seguint els interessos de la gent (econòmics i de lleure, sobretot), es desenvolupen fins al punt de formar, si les condicions li són favorables, una regió transfronterera. Durant aquest procés s'han de resoldre problemes bàsicament jurídics, financers i reglamentaris, fruits de l'enfrontament entre competències dels estats, i, al cap i a la fi, fruits de la inadaptació dels estats a assumir un canvi d'estructures.

L'experiència demostra que les poblacions s'adapten bastant bé i fàcilment -una vegada cicatritzades les ferides de les primeres pèrdues d'activitat a la nova situació i al nou marc de relacions. Per desgràcia, sempre es desperta també una certa xenofòbia, que ens cal ja preveure i atenuar. Les administracions locals i regionals s'adapten amb més o menys reticència. Els costa més, però ho aconsegueixen, potser perquè són més directament concernides i manejables pels electors locals i pels grups de pressió ciutadans.

Els estats assumeixen la nova situació sempre amb retard i, en general, bloquegen o censuren. Sobre alguns temes mai no claudiquen: fa trenta anys que existeix el Mercat Comú i, encara, alguns temes en relació amb els treballadors frontereres no es troben solucionats entre França i Alemanya, o entre Bèlgica i Alemanya, com els impostos o les indemnitzacions d'atur o de reciclatge.

Les qüestions que haurem d'afrontar en matèria de relacions transfrontereres són les següents:

- La protecció social: règims diferents de cotitzacions i de legislacions socials entre França i Espanya, amb més prestacions, més llibertat per a l'assegurats,

però més càrregues a França. Com beneficiar-se de les atencions mèdiques?

- La legislació del treball i la seguretat del lloc de treball, també diferents, amb especial les condicions d'accés al treball, les garanties i el paper dels sindicats, el respecte (i l'existència) dels convenis col·lectius, la reconversió i l'accés als reciclatges, el pagament de l'atur parcial, etc.

- Les qüestions fiscals i dels canvis de monedes: la quantitat d'impostos i els sistemes de pagament són diferents de banda i banda, com també les taxes i impostos locals. Per exemple a Espanya es fa retenció de l'impost a la base, i a França es dona el salari brut i s'ha de pagar després l'impost, al lloc de residència i de declaració de rendes: com l'Estat espanyol tornarà les seves retencions a l'Estat francès? o bé l'assalariat haurà de pagar dues vegades l'impost als dos estats?

- Això planteja la qüestió també encara no resolta, però que s'haurà de resoldre abans o després del 1993, de les compensacions globals d'estat a estat pels treballadors transfronterers: harmonització dels sistemes de seguretat social (o bé compensacions monetàries), presa en càrrega de l'assalariat per un de l'estat, sempre triant el sistema més beneficiós per a la família, etc.

L'Euroregió catalana

Es parla molt d'una futura euroregió catalana i cada vegada que els presidents de la Generalitat de Catalunya i de les regions Migdia-Pirineu (és a dir de Tolosa) i Llenguadoc-Rosselló (és a dir Montpeller) es reuneixen, la premsa torna a utilitzar aquesta expressió, o bé parla del triangle Barcelona-Tolosa-Montpeller. Ara bé, no ens hem d'emboïcar amb precaucions ni estratègies. Aquesta euroregió es constituirà i serà catalana, car Barcelona és la metròpoli única (fora d'ella hi ha només ciutats mitjanes) i Catalunya és la zona més central i de més pes i activitat. Això no vol dir que Tolosa i Montpeller seran marginalitzades del tot, ni que no tinguin un paper a jugar. No vol dir tampoc que aquesta macroregió no s'eixampli cap al sud i l'oest, al País Valencià i a Aragó.

S'ha de tenir en compte, però que per edificar-la s'hauran de superar uns

problemes que vénen dels desequilibris que existeixen avui dia entre les regions del triangle. Les poblacions i pes econòmic són desiguals: Catalunya té sis milions d'habitants, i una economia tres vegades superior a cada una de les altres regions: Migdia-Pirineu i Llenguadoc-Rosselló tenen, respectivament, 2, 5 i 2 milions d'habitants, i un nivell de renda mitjà semblant a Catalunya. Tolosa i Montpeller són ciutats mitjanes amb mig milió i un quart de milió d'habitants i, dins la seva pròpia regió, unes altres ciutats mitjanes fan competència a la segona, especialment Nimes i Perpinyà. El llibre blanc sobre Europa fet l'any 1985 quan Espanya i Portugal van entrar a la CEE subratlla molt bé aquestes distorsions.

La qüestió que més dificultarà les relacions de cooperació serà el nivell molt desigual de les competències. Encara que molts se'n queixin a Catalunya, les competències de la Catalunya autònoma són bastant amples i li permeten una política pròpia en dominis tan importants en el tema que ens interessa com les carreteres i d'altres comunicacions, la protecció de la natura, l'agricultura i ramaderia, les normes del comerç i de la construcció, el foment econòmic, l'ensenyament a tots nivells i la formació professional, etc. Les regions franceses no poden somiar un esbós d'autonomia tan àmplia: tenen poques competències, i tots aquests temes es tracten directament des de París, o bé regionalment, però per l'administració perifèrica de l'estat, estretament relacionada al ministeri corresponent. Tampoc tenen capacitat de legislar, i el seu pressupost és molt petit (d'un a vint amb la Generalitat).

Malgrat aquestes dificultats, el Llenguadoc-Rosselló i el Migdia-Pirineu tenen cartes per jugar, com per exemple en els dominis universitaris, de la investigació, del turisme, dels transports (sobretot Catalunya Nord), de la cultura.

Hi ha també interessos comuns i posicions convergents de cara a Europa o als respectius estats. També a Catalunya, i especialment amb el President Pujol en les seves relacions amb els altres presidents, hi ha prou subtilesa i sentit polític per no manifestar massa imperialisme, i per saber apreciar i escoltar.

Actuacions i estratègies a seguir

Quines actuacions anirien per bon camí? Sobre quins temes caldria incidir per preparar un canvi amb el mínim de traumes possible? D'entrada, una sensibilització sobre el tema general del canvi i de les conseqüències negatives i positives és imprescindible. També calen anàlisis i estudis de situació, simulacions econòmiques i socials, balanços de temes pendents; és a dir preparar les bases de dossiers amb propostes d'accions és d'una gran urgència. El millor seria fer estudis i propostes en comú, ja transfronterers.

A part d'això, la clau del canvi seran les comunicacions, és a dir precisament allò que la frontera va provar -i va aconseguir- de limitar. La comunicació s'ha d'entendre en tots els sentits de la paraula: fluïdesa de les comunicacions terrestres (TGV, noves carreteres locals, nou eix pirinenc), telemàtica, ràdio i televisió, amb la correlativa supressió dels monopolis d'estat sobre retransmissió dels senyals (o com a mínim acceptar les derogacions al monopoli). Però també cal desenvolupar la comunicació entre les persones i, per tant, fomentar el coneixement mutu (per exemple, mitjançant l'escola o els intercanvis i agermanaments) i l'ensenyament de les llengües de proximitat, com el català a Catalunya Nord, cosa que no s'arriba a fer admetre al ministeri d'educació francès ni al prefecte local (equivalent del governador civil) que hi veu un foment potencial de la violència. Sempre en el marc de la comunicació, cal tenir bones relacions amb Europa i saber què passa a Brussel·les, perquè la CEE serà un aliat objectiu i els estats els adversaris potencials cada vegada que prendrem iniciatives.

Una altra línia d'actuació que es comença a dissenyar és la multiplicació de lligams, acords i cooperació entre entitats territorials de tots nivells, de banda i banda de la frontera, i sempre amb objectius concrets i pràctics, car donen empenta, creen solidaritats i acostumen a col·laborar i a guanyar combats junts. Crea un ambient positiu. Tenim exemples: la lluita contra els incendis en els sectors del Roc de Frausa i de les Alberes, o bé la realització d'una depuradora comuna entre Llivia, la Guingueta i Puigcerdà.

Per concloure i per resumir totes aquestes línies possibles, em sembla que s'ha de tenir una filosofia d'actuació clara, que es podria desenvolupar a l'entorn de cinc punts:

- Fomentar els intercanvis i la comunicació, tant interna com externa a la regió transfronterera.

- Regionalitzar o localitzar al màxim les actuacions i els projectes, a fi i efecte de posar en contacte la gent i els responsables que tenen interès en llur èxit, i no els responsables i les administracions de més alt nivell o de l'estat, que tenen interès a evitar-se problemes i decisions per les quals no estan preparats.

- Ser capdavanters, com a Cervera - Portbou o a la Cerdanya, i plantejar els problemes, per obligar els estats a considerar les qüestions i resoldre-les.

- Ser subversius, en el bon sentit de la paraula, és a dir aprofitar les incompetències de les administracions d'estat sobre els temes transfronterers. Aprofitar-se, en definitiva, dels buits legals o reglamentaris, de les disparitats entre les pràctiques dels estats per fer evidents les contradiccions.

- Sobretot, recolzar-se sobre Europa, car la dinàmica de l'Acta única li dona protagonisme, i pas per sobre dels estats. Ella ha de proposar solucions i fomentar ràpidament accions concretes i contactes transfronterers. Per tant és en posició de força, i també ajudarà tot el que se li presenta de prou pensat i factible, com a mínim durant uns quants anys. Cal saber per fi que la penosa construcció europea de les tres últimes dècades ha ensenyat a les institucions i serveis europeus que no cal enfrontar-se als estats sobre les qüestions polítiques, sinó ser molt pragmàtics i tractar casos concrets, per petit que sigui el nivell. Com a poblacions massa temps separades per una frontera, i per molts de nosaltres com a membres d'una mateixa nació, ens toca avui dia de ser més europeus que els altres.

Joan Becat, geògraf, és director del CREC de la Universitat de Perpinyà.